

Received: 20. 9. 2017

Accepted: 5. 4. 2018

Published on-line: 15. 6. 2018

Available from: www.obranaastrategie.cz

doi: 10.3849/1802-7199.18.2018.01.005-022

BOSŇÁCKÝ FAKTOR V SOUČASNÉM DŽIHÁDISMU

BOSNIAK FACTOR IN CONTEMPORARY JIHADISM

Marek Dolejší^a

Abstrakt

Článek analyzuje působení a roli Bosňáků v současném džihádistickém hnutí. Dané aktivity jsou posuzovány ve třech dimenzích - domácí působení (místní radikální skupiny, rekrutování, motivace či role diaspory), aktivity na zahraničních bojištích (bojové aktivity, propaganda či podpůrné aktivity) a návrat do vlasti (násilné aktivity, deradikalizace či aktivity státních autorit). Analýza se zaměřuje na bojovníky z Bosny a Hercegoviny, Srbska, Černé Hory a států s významnou bosňáckou diasporou.

Abstract

The article analyzes activities and role of Bosniaks in contemporary Jihadist movement. Those activities are analyzed in three dimensions - domestic activities (local radical groups, recruitment, motivation or role of diaspora), activities on foreign battlefields (combat activities, propaganda or support activities) and return to homeland (violent activities, deradicalization or activities of state authorities). Analysis is focused on fighters from Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and countries with significant Bosniak diaspora.

Klíčová slova

Bosňáci; Bosna a Hercegovina; džihádismus; Islámský stát; salafismus; Sandžak.

Keywords

Bosniaks; Bosnia and Herzegovina; Jihadism; Islamic State; Salafism; Sandžak.

^a Faculty of Social Studies, Masaryk University. Brno, Czech Republic. Email: dolejsimarek1994@gmail.com

Úvod

Balkánský poloostrov se svojí několikamilionovou autochtonní muslimskou populací představuje od počátku etablování syrských a iráckých džihádistických skupin zajímavou oblast z hlediska rekrutování zahraničních bojovníků. Od konce roku 2012 se bojů na blízkovýchodních bojištích zúčastnilo přibližně 875 balkánských bojovníků, což v absolutních číslech představuje spíše zanedbatelný počet, nicméně v poměru k počtu obyvatel jsou balkánské státy jedněmi z nejvíce zasažených z celosvětového hlediska. Přibližně polovina z daného počtu bojovníků je jihoslovanského původu a dominantně se řadí k etniku Bosňáků, kdy pochází především z převážně muslimské Bosny a Hercegoviny (cca 330) a méně pak ze Srbska (cca 50-70) a Černé Hory (cca 30).¹ Do nedávného fakticky fyzického pádu tzv. Islámského státu se většina z nich účastnila bojů na straně této organizace a okrajově též v řadách Fronty an-Nusrá, přičemž se hovoří o existenci jednotek složených čistě z balkánských bojovníků a taktéž mnozí balkánští bojovníci dosáhli vysokého postavení v řadách džihádistických organizací. Zatímco tak v 90. letech 20. století byla Bosna a Hercegovina místem, kam směřovali zahraniční bojovníci, aby bojovali na straně místních muslimů proti Srbům a Chorvatům, tak v současnosti se tato země spolu s dalšími státy regionu (Kosovo, Albánie, Makedonie, Srbsko a Černá Hora) změnila v jejich významného exportéra.

Cílem článku je analyzovat působení a role bosňáckých bojovníků v současném džihádistickém hnutí, přičemž pozornost je dominantně věnována bojovníkům z Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory. Pozorovány jsou taktéž případy džihádismu v bosňácké diaspoře, kdy jsou analyzovány aktivity v početné a zdaleka nejaktivnější komunitě v Rakousku a dále jsou zmíněny specifické případy komunit ve Spojených státech amerických, Austrálii a Dánsku. Specifickými sledovanými případy v rámci diaspory jsou pak aktivity bosňáckých džihádistů z Chorvatska a Kosova, což jsou státy s historicky dlouhou tradicí přítomnosti Bosňáků.

Dané působení je však velmi komplexní, proto je analyzováno ve třech dimenzích, kterými jsou domácí působení, aktivity na zahraničních bojištích a návrat do vlasti. V případě domácího působení jsou analyzovány především skupiny domácího původu, proces rekrutování, motivace pro odchod na bojiště či role diaspory. Aktivity na zahraničních bojištích představují navazující fázi a zahrnují především bojové, propagandistické či podpůrné aktivity. Poslední fází je případný návrat do vlasti, kdy může následně docházet k pokračování násilných aktivit či naopak deradikalizaci, přičemž důležitým faktorem jsou aktivity státních autorit.

METODOLOGIE A PŘEHLED ZDROJŮ

Metodologicky je článek jedinečnou případovou studií, kdy je ambicí hluboké porozumění jedinému případu, v tomto ohledu bosňáckému faktoru v současném džihádismu. Z hlediska ohraničení případu článek tematicky sleduje džihádismus Bosňáků z Bosny a Hercegoviny, Srbska, Černé Hory a vybraných států diaspory, přičemž časové vymezení

¹ THE SOUFAN GROUP. Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq. *The Soufan Group* [online]. New York: The Soufan Group, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/b5xyfT>

se vztahuje na období let 2012-2017, kdy probíhalo aktivní působení bosňáckých bojovníků na blízkovýchodních bojištích.

Téma islámského radikalismu mezi Bosňáky bylo zpracováno ve formě několika kvalitních monografií, zmínit lze například práce Christophera Delisa (*The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*), Evana Kohlmana (*Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*) či Johna R. Schindlera (*Unholy Terror: Bosnia, Al-Qa'ida, and the Rise of Global Jihad*). Z hlediska pochopení tradice místního islámu je důležité zmínit etnografickou práci Tone Bringy (*Being Muslim the Bosnian Way: Identity and Community in a Central Bosnian Village*). Avšak problematika současné radikalizace části Bosňáků byla z důvodu aktuálnosti tématu uceleně zpracována pouze ve formě několika odborných studií, přičemž mezi nimi vynikají práce Vlada Azinoviće a Muhameda Jusiće (*The New Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*) a Ediny Bećirević (*Salafism vs. Moderate Islam: A Rhetorical Fight for the Hearts and Minds of Bosnian Muslims*). Z hlediska problematiky radikalismu v Sandžaku neexistují komplexnější texty, nicméně toto téma bylo v minulosti částečně reflektováno ze strany Kennetha Morrisona (*Wahhabism in the Balkans; Political and Religious Conflict in the Sandžak*) a spolu s Elizabeth Roberts také ve formě monografie (*The Sandžak: A History*). Autor v tomto případě také využívá původních závěrů své bakalářské práce (*Soudobý islamismus v Sandžaku*), kde komplexně zpracoval problematiku islamismu v srbském a černohorském Sandžaku.

Právě v oblasti zdrojů tak lze spatřovat hlavní limit práce, kterým je omezená zdrojová základna, která je založena primárně na otevřených zdrojích. Ty jsou často bosenského, srbského či černohorského původu, což může způsobovat jejich případnou zaujatost. Také je nutné zmínit, že některé z využívaných zdrojů mohou být považovány za problematické z hlediska politického ukotvení, což je případ především zdrojů srbské provenience, nebo jisté bulvárnosti, což je naopak případ některých regionálních zdrojů, nicméně ty často představují jediný dostupný zdroj informací. Z těchto důvodů je klíčová pečlivá datová triangulace, které napomáhá autorova dobrá znalost místního jazyka a vykonání opakovaných pobytů v oblasti. Naopak zisk primárních dat, například skrze terénní výzkum, je vzhledem k aktuálnosti tématu či problematické a mnohdy nepřehledné situaci v regionu spíše nepravděpodobný, tudíž autor využívá právě sekundárních dat.

DOMÁCÍ PŮSOBENÍ

Proliferace islámského radikalismu v jihoslovanském prostoru

Prvotní známky radikálních forem islámu začaly do bosňáckého prostoru pronikat na počátku 90. let 20. století, kdy po pádu socialistického režimu a pod vlivem válečných událostí docházelo k vlně islámského obrození. Nejvíce zasažena byla Bosna a Hercegovina, kam pronikli radikálové během tamní občanské války, kdy se začlenili do jednotek bosenské armády v boji proti Srbům a Chorvatům. Po skončení války se část zahraničních bojovníků v zemi usadila a následně započala budování místního salafistického hnutí. To se soustředilo především ve střední Bosně v širším okolí měst Zenica a Tuzla, kde se etablovaly salafistické komunity v obcích Gornja Maoča či Donja Bočinja. Vzhledem k silné finanční podpoře ze strany Saúdské Arábie a dalších zemí Perského zálivu však podobné komunity vznikaly i ve velkých městech jako Sarajevo či Zenica, kde byly salafistické aktivity zacíleny především na zchudlou poválečnou

populaci, válečné veterány či mládež. Skrze stipendijní pobyty také mnoho lidí vystudovalo v islámských státech, kde byli indoktrinováni salafismem. Samotné islámské společenství dané aktivity tolerovalo, neboť salafistické organizace představovaly značný zdroj příjmů na obnovu válkou zničených mešit a dalších islámských institucí. Po 11. září 2001 však začala být daná problematika řešena ze strany státních autorit a islámského společenství, neboť se objevily násilné projevy části salafistického hnutí a taktéž byl reflektován fakt, že al-Káida si z daných komunit vytvořila podpůrnou síť pro své evropské aktivity.²

Jiná situace byla v Srbsku a Černé Hoře, kde muslimové ve srovnání s Bosnou a Hercegovinou tvoří pouze menšinu obyvatelstva, přičemž obývají především oblast zvanou Sandžak. Navzdory etnicky smíšenému charakteru, kdy většinu sandžacké populace tvoří Bosňáci a početnou menšinu Srbové a Černohorci, zde v 90. letech 20. století nedošlo k otevřenému konfliktu, nýbrž pouze k omezeným útokům srbských a černohorských státních autorit proti muslimskému obyvatelstvu. V kombinaci s náboženským obrozením v sousední Bosně a Hercegovině a tradičně konzervativnějším islámským prostředím se však taktéž Sandžak stal na konci milénia cílem salafistického hnutí. Fenomémem salafismu byl zasažen silněji srbský Sandžak, kde vznikly salafistické komunity především ve městech Novi Pazar a Tutin, kdy byly dané aktivity zpočátku podporovány dokonce sandžackým muftím Muamerem Zukorlićem. Naopak černohorský Sandžak, který je poměrně dobře integrovaný v rámci Černé Hory, byl salafismem zasažen méně, přičemž dané aktivity se rozvíjely především ve městech Plav a Rožaje.³

Již před vypuknutím konfliktu v Sýrii a Iráku a následným odjezdem bosňáckých džihádistů na bojiště došlo k teroristickým aktivitám či jejich plánování na území Bosny a Hercegoviny a Srbska. V bosenském případě se jednalo o bombový útok v Bugojnu v roce 2010, kdy Haris Čaušević zaútočil na policejní stanici, kde byl zabit jeden policista a dalších šest zraněno.⁴ Následně v roce 2011 došlo ke střelbě na americké velvyslanectví v Sarajevu, přičemž útočníkem byl Mevlid Jašarević, který z automatické zbraně střílel několik desítek minut na budovu, aniž by došlo k nějakému úmrtí. Útočník již v minulosti plánoval zaútočit na americkou velvyslankyni v Srbsku během její návštěvy Nového Pazaru.⁵ V srbském případě vyniklo odhalené plánování útoků ze strany buňky okolo Ismaila Prentice v roce 2007, kdy její členové chtěli útočit na vybrané cíle v Novém Pazaru

² KOHLMANN, Evan. *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*. New York: Berg, 2004. ISBN 18-597-3802-8.; SCHINDLER, John R. *Unholy Terror: Bosnia, Al-Qa'ida, and the Rise of Global Jihad*. St. Paul, MN: Zenith Press, 2007. ISBN 978-0-7603-3003-6.

³ MORRISON, Kenneth. Wahhabism in the Balkans. *ETH Zürich* [online]. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom, 2008 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/yXmLdq>; MORRISON, Kenneth. Political and Religious Conflict in the Sandžak. *ETH Zürich* [online]. Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom, 2008 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/PxtZdv>

⁴ RADIO SLOBODNA EVROPA. U eksploziji bombe u Bugojnu poginuo policajac. *Radio Slobodna Evropa* [online]. Sarajevo: Radio Free Europe / Radio Liberty, 2010 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/UrX2YB>

⁵ AL JAZEERA BALKANS. Napad na Ambasadu SAD-a u Sarajevu. *Al Jazeera Balkans* [online]. Sarajevo: Al Jazeera Media Network, 2011 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/gwWmxX>

a Bělehradě. Tato buňka již předtím střelbou narušila modlitby v novopazarské mešitě a měla mimo jiné vazby na radikály v Bosně a Hercegovině, Kosovu a Rakousku.⁶

Po etablování tzv. Islámského státu došlo ke dvěma teroristickým útokům na území Bosny a Hercegoviny, aniž by však byla zjištěna spojitost útočníků s touto organizací. V dubnu 2015 došlo ke střeleckému útoku Nerdina Ibriće na policejní stanici ve Zvorniku v Republice srbské, přičemž zemřel jeden policista spolu s útočníkem a další dva policisté byli zraněni.⁷ Následně v listopadu 2015 zabil útočník Enes Omeragić dva vojáky na sarajevském předměstí Rajlovac, načež ve svém bytě spáchal sebevraždu za použití bomby.⁸ Na konci roku 2015 byly taktéž zadrženy osoby, které plánovaly útoky během novoročních oslav v Sarajevu, kdy na rozdíl od zmíněných útočníků měly vazby na tzv. Islámský stát.⁹

Místní radikální skupiny

Během první dekády 21. století začala být problematika salafistických komunit reflektována ze strany bezpečnostních složek silněji, nicméně jejich organizovanost se projevila až po vypuknutí konfliktu v Sýrii a Iráku, které se staly hlavním zdrojem zahraničních bojovníků. Vhodné prostředí pro rekrutování bojovníků poskytly především uzavřené venkovské komunity, salafistické buňky ve velkých městech a skupiny sdružené okolo salafistických kazatelů.

Uzavřené venkovské komunity představují nejdéle etablovanou součást bosenského salafistického hnutí, přičemž disponují pevnou vnitřní strukturou, která je ekonomicky a nábožensky plně nezávislá na oficiálních institucích. Z hlediska zahraničních bojovníků je zdaleka nejvýznamnější komunitou Gornja Maoča, která se nachází v severovýchodní Bosně nedaleko města Tuzla. Odhaduje se, že z dané obce odjelo na Blízký východ minimálně 52 osob (38 mužů, 14 žen a nespecifikovaný počet dětí) a až čtvrtina všech bosenských bojovníků někdy tuto komunitu navštívila.¹⁰ Gornja Maoča je již několik let jednou z hlavních salafistických základů na Balkánském poloostrově, kdy tamních 200 obyvatel striktně aplikuje islámské právo a je fakticky mimo kontrolu oficiálních autorit. V minulosti se v obci objevily symboly tzv. Islámského státu a opakovaně se hovoří o existenci výcvikového tábora pro džihádistické bojovníky.¹¹ Menší komunity dále fungují v obcích Ošve, Donja Bočinja, Dubnica a Liješnica, které se nacházejí v okolí měst Maglaj a Tuzla a také v obci Podgredina v severozápadní Bosně na hranici s Chorvatskem.

⁶ TRIFUNOVIĆ, Darko a Milan MIJALIKOVSKI. Terrorist Threats by Balkans Radical Islamists to International Security. *The Politics and Religion Journal* [online]. 2014, roč. 8, č. 2, s. 291-326 [cit. 2017-11-29]. ISSN 1820-6581. Dostupné z: <https://goo.gl/bRzJXa>

⁷ AL JAZEERA BALKANS. MUP: Napad na policiju u Zvorniku izveo Nerdin Ibrić. *Al Jazeera Balkans* [online]. Sarajevo: Al Jazeera Media Network, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/NJ71oJ>

⁸ HUSEINOVIĆ, Samir. Sarajevo: napad na vojnike u odorama. *Deutsche Welle* [online]. Bonn / Berlin: Deutsche Welle, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/QmwLVp>

⁹ POLITIKA. Teroristi planirali smrtonosni napad u Sarajevu za Novu godinu. *Politika* [online]. Beograd: Politika Online, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/LR5M7W>

¹⁰ AZINOVIĆ, Vlado a Muhamed JUSIĆ. The New Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent. *Atlantic Initiative: Center for Security and Justice Research* [online]. Sarajevo: Atlantic Initiative, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/3yf8Eb>

¹¹ MERZEBURGER, Štefan. Gornja Maoča - isključite kamere!. *Deutsche Welle* [online]. Bonn / Berlin: Deutsche Welle, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/e3zkW8>

S výjimkou Podgrediny všechny obce zaznamenaly odjezdy svých obyvatel na Blízký východ, nicméně ty se pohybují v řádech jednotlivců. Ekonomicky jsou tyto venkovské komunity závislé především na zemědělství a z menší části také na darech od organizací z Perského zálivu.¹² Vzhledem k vybudované infrastruktuře lze předpokládat, že dané komunity mohou potenciálně sloužit jako bezpečné útočiště pro navrátilce z blízkovýchodních bojišť či dokonce pro operativce tzv. Islámského státu nebo jiných džihádistických organizací pro účely jejich operací proti evropským cílům. Taktéž nelze vyloučit zakládání nových komunit v oblasti mezi městy Zenica a Tuzla, kde se nachází většina již existujících a také v severozápadní Bosně v okolí měst Bihać a Cazin, kde se dané komunity začínají objevovat v posledních měsících a mohou tak představovat zvýšené riziko pro evropskou bezpečnost vzhledem k jejich poloze na hranici s Chorvatskem.

Odlišným typem salafistických komunit jsou buňky ve velkých městech, které existují především v Sarajevu, Zenici, Tuzle, Travniku a Bihaći. Zatímco uzavřené venkovské komunity jsou víceméně izolovány od vnějšího prostředí, tak městské buňky jsou do něj naopak začleněné, což se projevuje především v ekonomické oblasti. Salafisté ve velkých městech netvoří ucelenou skupinu na jednom konkrétním místě, nýbrž představují spíše roztroušené skupiny, které se pravidelně scházejí v salafistických mešitách (tzv. *paradžemati*) či centrech. Typickým příkladem je sarajevská Mešita krále Fahda, která je financována Saúdskou Arábií a slouží jako centrum místních salafistů. Vedle nabízených kurzů arabského jazyka či informatiky se zde běžně distribuují salafistické texty a opakovaně již došlo k nenávisným vyjádřením ze strany místních věřících. Nejčastější skupinou, která podobné mešity či centra navštěvuje, jsou mladí lidé, kteří hledají alternativu k sekularismu svých rodičů a dále také chudí lidé či drogově závislí.¹³ Městské buňky jsou ekonomicky více začleněné do běžných ekonomických aktivit, přičemž častým druhem byznysu jsou obchody s telefony, knihkupectví s islámskou literaturou či prodej a pronájem realit turistům z Perského zálivu.¹⁴ Podobně jako uzavřené venkovské komunity představují také salafistické buňky ve městech bezpečnostní riziko, což se projevilo například při útoku Enese Omeragiće. Taktéž je třeba poznamenat, že většina bojovníků z Bosny a Hercegoviny pochází právě z daného prostředí v Sarajevu, Zenici či Tuzle.

Zatímco v Bosně a Hercegovině došlo k výrazné proliferaci uzavřených venkovských komunit a městských salafistických buněk, tak Srbsko a Černá Hora jsou tímto fenoménem zasaženy méně. Salafistické aktivity jsou soustředěny především v sandžackých městech, kdy jejich centrem je *mesdžid* Furkan, který se nachází ve městě Novi Pazar a omezeně působí také v Tutinu a Sjenici. V rámci tohoto *mesdžidu* působí další uskupení (např. Islámská mládež Sandžaku - Furkan) a ten jako celek udržuje blízké vazby se salafistickými skupinami v Rakousku, Bosně a Hercegovině či Kosovu. V černohorském Sandžaku podobně

¹² AZINOVÍČ a JUSIĆ, ref. 10

¹³ BEĆIREVIĆ, Edina. Salafism vs. Moderate Islam: A Rhetorical Fight for the Hearts and Minds of Bosnian Muslims. *Atlantic Initiative: Center for Security and Justice Research* [online]. Sarajevo: Atlantic Initiative, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/PqqbUj>

¹⁴ KARABEGOVIĆ, Dženana. Specijalni projekat: Selefije iz BiH prvi put otvoreno o sebi. *Radio Slobodna Evropa* [online]. Sarajevo: Radio Free Europe / Radio Liberty, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/FNFq1i>

organizované skupiny neexistují, nicméně menší uskupení působí například v Plavu.¹⁵ Mimo území Sandžaku existují menší salafistické buňky v srbském Bělehradě nebo v černohorských pobřežních městech Bar a Ulcinj.

Posledním typem místních radikálních skupin jsou uskupení okolo salafistických kazatelů, jež jsou úzce spjata s předchozími dvěma typy, neboť v jejich rámci aktivně působí a obvykle venkovské či městské komunity přímo řídí. V rámci Bosny a Hercegoviny působí dvě významné skupiny militantů, kteří se dělí na příznivce tzv. Islámského státu a méně početnou skupinu, která podporuje bývalou Frontu an-Nusrá. Vůdcem přívrženců tzv. Islámského státu je Husein Bosnić, jehož skupina se označuje jako tzv. *tekfirovci*. Menší skupinou jsou tzv. *nusretovci*, kteří jsou sdružení okolo Nusreta Imamoviće, který je vysoce postaveným představitelem Fronty an-Nusrá. Především skupina okolo Huseina Bosniće dosáhla značné síly, přičemž většina bosenských bojovníků tzv. Islámského státu je s ní určitým způsobem spjata. Vliv tohoto kazatele je dále výrazný taktéž v Rakousku, Slovinsku a Itálii.¹⁶

V případě Srbska a Černé Hory existuje značná vazba místních bojovníků na skupiny v Bosně a Hercegovině, kdy velká část bojovníků navštěvuje tamní uzavřené venkovské komunity a respektuje taktéž tamní salafistické autority. Nicméně v případě srbského Sandžaku existuje taktéž domácí skupina, která je organizována okolo *mesdžidu* Furkan. Jeho vůdcem byl do své smrti v únoru 2015 Abid Podbićanin a významnými podporovateli pak vídeňští imámové Mirsad Omerović či Nedžad Balkan. Mimo srbský Sandžak však v Srbsku a Černé Hoře neoperují žádné větší organizované skupiny, nýbrž pouze malá uskupení postavená převážně na příbuzenských či přátelských vazbách.¹⁷

Rekrutování a motivace

Klíčovým procesem pro odchod bojovníků na blízkovýchodní bojiště je jejich rekrutování. Nejčastějším prostředím pro rekrutování bojovníků jsou zmíněné uzavřené venkovské komunity, salafistické buňky ve velkých městech a skupiny okolo radikálních kazatelů. Pouze ojediněle dochází k odchodu na blízkovýchodní bojiště bez předchozího kontaktu s jednou z daných skupin.

Z hlediska demografických statistik jsou největší skupinou rekrutovaných mužů v rozmezí 19-36 let, kteří tvoří více než 70 % všech mužských odjezdů na bojiště. Jejich průměrný věk je 31 let, což je více než v případě západoevropských bojovníků. Výraznou charakteristikou odjezdů na bojiště je také vysoký počet žen a dětí, přičemž tyto dvě skupiny tvoří více než polovinu celého kontingentu z Bosny a Hercegoviny. Podíl žen na odjezdech je pak více než třetinový, což představuje výrazně vyšší počet při srovnání se západoevropskými státy. Tato situace je způsobena především častým odchodem celých rodin, kdy byly zaznamenány i případy odchodu až tří generací jedné rodiny.¹⁸

Absolutní většina bojovníků pochází z majoritně muslimských oblastí, přičemž v případě Bosny a Hercegoviny se jedná především o oblast Sarajeva, Zenice a Tuzly a méně pak

¹⁵ DOLEJŠÍ, Marek. *Soudobý islamismus v Sandžaku*. Kutná Hora, 2017. Dostupné z: <https://goo.gl/RSvfjk>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Šmíd, PhD.

¹⁶ AZINOVIC a JUSIC, ref. 10

¹⁷ DOLEJŠÍ, ref. 15

¹⁸ AZINOVIC a JUSIC, ref. 10

o okolí Bihaće a Travniku.¹⁹ V případě Srbska je většina bojovníků a jejich rodin ze Sandžaku, jež ponejvíce pocházejí z Nového Pazaru a méně pak z Tutinu či Sjenice. Černohorští bojovníci jsou více než z poloviny taktéž ze Sandžaku, kde jsou jejich hlavními místy původu Plav a Rožaje. Významný počet bojovníků však pochází také z pobřežních oblastí (Ulcinj a Bar) či vnitrozemí (Nikšić).²⁰

Motivace pro odjezd jsou v současnosti dominantně náboženské, přičemž důležitým prvkem před samotnou radikalizací je socioekonomické zázemí. Významný podíl bojovníků pochází z chudého prostředí, kdy oni samotní disponují obecně nižším vzděláním a často vyrůstali v nefunkčních rodinách. Tato situace následně představuje vhodné podhoubí pro kriminální činnost či rozvoj psychických problémů, což jsou faktory, které často vedou jednotlivce k připojení se k salafistickým komunitám, které slibují lepší život. V rámci těchto komunit následně dochází ke skupinové dynamice radikalizace, která může vést k odjezdu části přívrženců na blízkovýchodní bojiště.²¹

Spektrum rekrutovaných bojovníků je však širší a ne vždy odpovídá výše zmíněnému procesu a motivacím. Z hlediska vzdělání se vymyká například značně medializovaný Ines Midžić, který pochází z Bihaće, kde měl v době odjezdu dokončovat pedagogickou fakultu místní univerzity a pracoval v nevládní organizaci. Navzdory lepšímu vzdělání však také Ines Midžić pochází z nefunkční rodiny, kdy se již od patnácti let staral sám o sebe.²² Taktéž Adem Mustafić, který je jedním z několika padlých bojovníků z Černé Hory, se vymykal většině bojovníků, neboť působil jako imám v rámci černohorského islámského společenství, čímž se oproti většině salafistů aktivně zapojoval do oficiálních institucí.²³ Taktéž obecně nižší věkový průměr je narušen již staršími bojovníky, což je případ dvašedesátiletého Milarema Berbiće ze Zenice nebo devětapadesátiletého Jusufa Selimoviće ze Živinice, ale také bojovníků narozených během 70. let 20. století, což je například Abid Podbićanin ze Sandžaku.²⁴ Vzhledem k poměrně vysokému počtu autochtonní jihoslovanské muslimské populace se neobjevil tak vysoký počet konvertitů jako v případě západoevropských států, nicméně jsou známy případy Gorana Pavloviće z Bělehradu, Marka Nikoliće ze Sarajeva nebo Dušana Mijatoviće z Trebinje, což byli původně pravoslavní Srbové, kteří však konvertovali na islám a odjeli na blízkovýchodní bojiště.

Role diaspory

V případě jihoslovanských bojovníků se jako výrazný faktor radikalizačního procesu projevila role diaspory. Zdaleka nejsilnější vliv má bosňácká diaspora v Rakousku, nicméně určitým vlivem disponuje také diaspora v Německu, Švýcarsku, Skandinávii

¹⁹ Ibid.

²⁰ DOLEJŠÍ, ref. 15

²¹ AZINOVIĆ a JUSIĆ, ref. 10

²² AVAZ.BA. Braćni par iz Bihaća u Siriji: Umjesto na fakultetu, završili na ratištu. *Cazin City* [online]. Cazin: Cazin City, 2013 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/yHdLjt>

²³ RSE. Poginuo u Siriji: Mustafić je 10 godina bio imam IZ u Baru. *Vijesti on-line* [online].

Podgorica: Vijesti on-line, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/RZJvg5>

²⁴ SLADOJEVIĆ, Dragan a Nikola SALAPURA. Ovo su teroristi koji su prijetili Balkanu. *Nezavisne novine* [online]. Banja Luka: NIGD "DNN", 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/Buqnt1>

či Spojených státech amerických. Role diaspory se projevuje především při proliferaci radikální ideologie či v případech finanční podpory.

Centrem radikalismu v diaspoře je Rakousko, kde žije přibližně 130 000 bosňáckých přistěhovalců, přičemž z hlediska působení salafistického hnutí jsou hlavními centry Vídeň, Graz a Linec. Ve Vídni do nedávné minulosti působila trojice významných salafistických imámů bosňáckého původu, kteří byli považováni za vedoucí představitele džihádistické scény v Bosně a Hercegovině, Sandžaku a také v samotném Rakousku. Nejvýznamnějším z nich byl Mirsad Omerović, který pochází ze sandžackého Tutinu, nicméně až do svého zatčení v roce 2015 působil ve vídeňské mešitě Altun-Alem. Mirsad Omerović je zodpovědný za rekrutování až 160 bojovníků pro tzv. Islámský stát, přičemž nejmedializovanějším případem se stal odjezd dospívajících dívek Samry Kešinović a Sabiny Selimović, které se v Sýrii provdaly za čečenské bojovníky, načež byly sexuálně zotročeny a posléze po pokusu o útěk zabity.²⁵ Z Tutinu pochází taktéž Nedžad Balkan, který byl do svého zatčení v roce 2017 považován zpravodajskými službami za hlavního financujícího džihádistického hnutí v Rakousku, Bosně a Hercegovině a srbském Sandžaku, přičemž centrem jeho aktivit byla vídeňská mešita Sahaba. Vyjma toho jsou známy jeho silné vazby na uzavřené venkovské komunity v Bosně a Hercegovině, účast na zakládání *džematů* a radikálních uskupení na území Rakouska a Německa a také spravování džihádistického webu *Zprávy z ummy (Vijesti ummeta)*.²⁶ Nejdéle působícím vídeňským imámem bosňáckého původu byl Muhamed Porča, který pochází ze Sarajeva a své aktivity soustřeďoval okolo mešity Tewhid. Do svého zatčení v roce 2014 byl podporovatelem al- Káidy a později tzv. Islámského státu, přičemž již v roce 2007 byl spojován s dvojicí Bosňáků, kteří chtěli zaútočit na americké velvyslanectví ve Vídni.²⁷

Vliv bosňácké diaspory se nikde nerozvinul tak jako v Rakousku, nicméně z hlediska jednotlivých bojovníků či domácích radikálů je třeba zmínit specifické případy komunit ve Spojených státech amerických, Austrálii a Dánsku.

V amerických městech St. Louis, Chicago a New York se etablovala buňka bosňáckých radikálů okolo Abdullaha Ramo Pazary, který je původem z Tesliče. Během války v Bosně a Hercegovině bojoval Abdullah Ramo Pazara na straně bosenských Srbů proti Bosňákům a Chorvatům, což vzhledem k jeho muslimskému původu představuje značnou zvláštnost. Po konci války odešel do Spojených států amerických, kde se stal řidičem kamionu, přičemž však až do roku 2011 nevykazoval známky radikalizace. Právě okolo roku 2011 se dostal do kontaktu se svým příbuzným Nihadem Rosićem, který je původem z města Velika Kladuša a také s Ramizem Zijadem Hodžićem a Sedinou Unkić Hodžić, kteří pocházejí taktéž z Tesliče a soustřeďovali okolo sebe menší buňku bosňáckých radikálů. V květnu 2013 se Abdullah Ramo Pazara stal naturalizovaným občanem a o několik dní

²⁵ Mirsad Omerovic. *Counter Extremism Project* [online]. New York / Brussels / London: Counter Extremism Project, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/BE59KG>

²⁶ BLIC. Fanatik iz Srbije stoji iza sajta koji slavi zločine Islamske države. *Blic online* [online]. Banja Luka: Ringier Axel Springer d.o.o., 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/fAyaEn>; OBRADOVIĆ, Goran. Bosanska veza: Nedžad Balkan hteo da ISIS osnuje u Austriji. *Blic online* [online]. Banja Luka: Ringier Axel Springer d.o.o., 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/F4a2Nn>

²⁷ MACCORMAC, Sean. Bosniaks in ISIL and the Role of Vienna in Global Jihad. *Center for Security Policy* [online]. Washington, D. C.: Center for Security Policy, 2014 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/kDBvPM>

později odjel přes Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu a Turecko do Sýrie. Zde se stal blízkým spolupracovníkem gruzínského polního velitele Umara aš-Šišáního, přičemž do své smrti sám velel tankové jednotce. Případ Abdullaha Ramo Pazary představuje výjimku, neboť blízkovýchodního bojiště dosáhlo minimum amerických občanů a žádný nedosáhl tak vysokého postavení ve vojenské hierarchii.²⁸

Na území Austrálie a Dánska dokonce bosňáčtí radikálové naplánovali útoky či přímo zaútočili, což jsou případy mimo samotný Balkánský poloostrov ojedinělé. V Austrálii se etablovala buňka okolo radikálního imáma Haruna Mehičevíce, který je původem z Mostaru. Ten donedávna vedl centrum Al-Furqan v Melbourne, které je jedním z hlavních australských center salafistického hnutí, přičemž on sám často kázal proti přijímání australských hodnot namísto islámu. Právě jeho vliv je považován za klíčový v případě Haruna Čauševíce, který chtěl v roce 2015 zaútočit během svátku Anzac Day na australské policisty.²⁹ V dánské Kodani pak v září 2016 došlo ke střelbě na dva patrolující policisty v problematické čtvrti Christiania, kdy byl útočníkem Mesa Hodžić. Útočník měl vazby na hnutí Millatu Ibrahim a sympatizoval s tzv. Islámským státem, který se později přihlásil k odpovědnosti za útok.³⁰

Specifickými případy se taktéž staly aktivity bosňáckých radikálů v Chorvatsku a Kosovu, kde je na rozdíl od výše zmíněných států dlouhodobě ustálená bosňácká komunita. V chorvatském případě se tato komunita soustředí do Záhřebu, kdy tamní salafistickou buňku organizovali Sead Plojović a jeho sestra Nevresa Plojović, kteří jsou původem ze Sandžaku a jsou členy *mesdžidu* Furkan, nicméně významnou část života strávili v Chorvatsku a disponují též chorvatským občanstvím. Sead Plojović byl blízkým spolupracovníkem Abida Podbičanina a jeho sestra pak jeho manželkou, přičemž oba jsou zodpovědní za odjezd chorvatské konvertitky Dory Bilić do Sýrie a pokusy o rekrutování dalších chorvatských občanů.³¹ Z hlediska Kosova vynikl případ Mirsada Kandiće, který se narodil do bosňácké rodiny v kosovské Peći, nicméně dlouho žil ve Spojených státech amerických. Mirsad Kandić byl v roce 2017 zadržen v Sarajevu, přičemž bylo odtaženo, že se jednalo o klíčovou osobu v rámci zpravodajské služby tzv. Islámského státu a jednoho z hlavních propagandistů této organizace. Po jeho zadržení došlo k vydání do Spojených států amerických, kde nyní probíhá soudní proces.³²

²⁸ HUGHES, Seamus a Bennett CLIFFORD. The Bosnian-American Who Joined ISIS: First He Became an American—Then He Joined ISIS. *The Atlantic* [online]. Washington D.C.: The Atlantic Monthly Group, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/wxz2BM>

²⁹ BAXENDALE, Rachel. Bosnian leader lashes out at Islamic centre for radicalisation. *The Australian* [online]. Sydney: The Australian, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/QzwzL3>

³⁰ DEARDEN, Lizzie. Copenhagen attack: ISIS claims responsibility for shooting that injured two police officers in Christiania. *The Independent* [online]. London: Independent Digital News & Media, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/byqs3u>

³¹ ŽABEC, Krešimir. Optužnica protiv čovjeka koji je Doru Bilić odveo u Siriju: Tajne službe nadziru njegovu obitelj u Zagrebu. *Jutarnji Vijesti* [online]. Zagreb: HANZA MEDIA d.o.o., 2014 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/T0hQGz>

³² KESHNER, Andrew. Alleged ISIS propagandist extradited to U.S. pleads not guilty to helping the terrorists. *NY Daily News* [online]. New York: NY Daily News, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/xUdGci>; PAVLOVIĆ, Dragan. Terrorista Mirsad Kandić na Grbavici se krio pod imenom Edin Radončić. In: *Oslobođenje* [online]. Sarajevo: Oslobođenje, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/iH2KRo>

AKTIVITY NA ZAHRANIČNÍCH BOJIŠTÍCH

Bojové aktivity

Většina bosňáckých rekrutů mužského pohlaví se po příjezdu na blízkovýchodní bojiště zapojuje do bojových aktivit. Avšak první fází je samotná kontrola identity bojovníků, která zamezuje infiltraci špiónů do džihádistických organizací v Sýrii či Iráku. Ta se děje skrze předání doporučujících dopisů (*tezkiye*), které byly původně vydávány ze strany Nusreta Imamoviće a Huseina Bosniće, nicméně nyní jsou vydávány náboženskou autoritou, která sídlí mimo Bosnu a Hercegovinu.³³ Nejpravděpodobněji byly tyto dopisy původně vydávány imámy z Rakouska, nicméně po tamních rozsáhlých protiteroristických operacích lze očekávat, že v současnosti dochází k vydávání ze strany neznámých imámů z Německa, Švýcarska či Skandinávie.

Po kontrole identity jsou bosňáčtí bojovníci umístěni do sběrných středisek, kde podstupují několikátýdenní trénink. Největšímu výcvikovému táboru v severní Sýrii velel Bajro Ikanović, který je původem z Hadžici nedaleko Sarajeva. Bajro Ikanović patřil do své smrti v roce 2016 mezi nejprominentnější bosňácké bojovníky, neboť v džihádistickém hnutí se angažoval dlouho před vypuknutím syrské občanské války, přičemž připravoval teroristické útoky na území Bosny a Hercegoviny. V roce 2013 odjel do Sýrie, kde se stal emírem elitní jednotky Fronty an-Nusrá, nicméně později se připojil k tzv. Islámskému státu. Tato situace vyvrcholila konfliktem s Nusretem Imamovićem, který zůstal součástí Fronty an-Nusrá, načež jej dokonce Bajro Ikanović prohlásil za zrádce islámu. Jeho dominantním působištěm bylo pohraniční město Azaz, kde se postupně zformovala rozsáhlá komunita bojovníků z celého Balkánského poloostrova.³⁴

Vzhledem k převažující bojové nezkušenosti většiny mladých rekrutů se však ve vyšších velitelských pozicích nacházejí bojovníci bosňáckého původu minimálně. Výjimkami jsou například zmiňovaný Nusret Imamović nebo již padlí Bajro Ikanović či Abdullah Ramo Pazara. Obecně platí, že menší uskupení balkánských bojovníků spadají pod vyšší čečenské či jiné kavkazské velení. Avšak menší bojová uskupení byla v minulosti vedena bojovníky z Bosny a Hercegoviny či Sandžaku, což dokazují příklady Adise Salihoviće, Abida Podbićanina nebo bratrů Canovićových. Adis Salihović z černohorského Rožaje byl prvním padlým bojovníkem z Černé Hory, když zemřel v květnu 2013 v boji se syrskými vládními silami. Celé akci údajně velel, což potvrdil další nejmenovaný bojovník ze Sandžaku, přičemž důvodem byly jeho bojové zkušenosti.³⁵ Abid Podbićanin ze srbského Prijepolje byl před odjezdem na bojiště vůdcem novopazarského Furkanu, což způsobilo následnou celkovou koncentraci srbských bojovníků okolo jeho osoby. Na syrském bojišti působil Abid Podbićanin do své smrti v únoru 2015 jako náboženský velitel jednotky *Sláva Mohamedovi* v pohraničním městě Tel Abjád.³⁶ Bratři Canovićové

³³ AZINOVIĆ a JUSIĆ, ref. 10

³⁴ SLOBODNA BOSNA. Ratni put Bajre Ikanovića: U Siriji je zauzeo vilu, našao nove žene, postao emir odreda i poginuo u Iraku. *Slobodna Bosna: Nezavisni informativni portal* [online]. Sarajevo: Slobodna Bosna, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/TnXG7q>

³⁵ SKORUPAN, Aida. Rožajac poginuo boreći se u Siriji. *Vijesti on-line* [online]. Podgorica: Vijesti on-line, 2013 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/J95upo>

³⁶ ALO. 18 imena: Ovo su teroristi iz Srbije koji se bore za Islamsku državu. *Blic online* [online]. Banja Luka: Ringier Axel Springer d.o.o., 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/1AhetH>

pocházejí z černohorského Plavu, přičemž okolo sebe a své sestry soustředili další dva bojovníky. Oba bratři byli nižšími veliteli neznámé jednotky tzv. Islámského státu.³⁷

Častým typem bojových aktivit některých bosňáckých rekrutů se staly sebevražedné útoky, což je příklad Emraha Fojnici ze Zavidovići. Ten byl již před odjezdem na bojiště aktivním džihádistou, když například pomáhal při přípravách útoku Mevlida Jašareviće. Na irácké bojiště odjel s cílem vykonat mučednickou akci, načež v srpnu 2014 provedl sebevražedný útok v Tikritu.³⁸ Naprosto ojedinělé jsou naopak bojové aktivity žen, přičemž jedinou bojovnicí je Elvira Karalić z Velike Kladuše, která je údajně součástí ženské brigády al-Chansá.

Propagandistické aktivity

Jednou z výrazných aktivit jihoslovanských bojovníků či jejich rodin na blízkovýchodních bojištích jsou propagandistické aktivity. Nejmedializovanějším takovým materiálem se stalo video nazvané *Čest je v džihádu: zpráva lidem Balkánu*, kde vedle patnácti bosňáckých bojovníků vystupuje také pět bojovníků albánského původu. Video zobrazuje spektrum bojovníků, kdy jsou zobrazováni rekruti různého věku, původu nebo fyzické kondice. Nahraná vyjádření jsou výrazně agresivní a otevřeně vybízejí k násilí vůči balkánským nemuslimům či sekulárním muslimům. Ve videu vystupují „hvězdy“ internetové džihádistické scény, kterými jsou například Ines Midžić z Bihaće či Jasmin Keserović ze Zavidovići. Video uvádí promluva Nihada Berkoviće z Kladanje, který děkuje Alláhu, že spojil všechny přítomné bojovníky v Sýrii, které následně označuje za Alláhovy otroky přicházející ze zemí Balkánu. Ines Midžić, který ve videu vystupuje pod jménem Salahuddin al-Bosni, vyzývá balkánské muslimy k odchodu do chalífátu, načež říká:

„Bojujte proti nevěřícím tam [na Balkáně]. Pokud můžete, dejte výbušniny pod jejich auta, do jejich domů, kamkoliv. Pokud můžete, vezměte jed a dejte jim ho do jídla nebo pití. Nechte je umřít, nechte je otrávit se. Zabíjejte je, kdekoliv jste. V Bosně, v Srbsku, v Sandžaku, můžete to udělat.“

Ve videu vystupuje taktéž Almina Kurpejović z černohorského Rožaje se svými dvěma dětmi, přičemž vedle ní promlouvá její tehdejší manžel Mirza Haklaj, který je původem Albáнец z Černé Hory.³⁹ Zatímco toto video bylo vydáno mediálním křídlem tzv. Islámského státu, tak většina dalších propagandistických materiálů je publikována skrze anonymní účty na YouTube. Například v červenci 2015 bylo publikováno video s názvem *Cesta chalífátu (Put hilafeta)*, které vyzývalo k vytvoření chalífátu na Balkáně,

³⁷ DAN ONLINE. Dva brata iz Plava komandanti u Siriji. *Dan online* [online]. Podgorica: Dan, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/Kt3co>

³⁸ Državljanin BiH Emrah Fojnica poginuo u samoubilačkom napadu u Iraku. *Dnevni avaz* [online]. Sarajevo: Avaz-roto press d.o.o., 2014 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/vQ3AW1>

³⁹ JIHADOLOGY. Al-Hayāt Media Center presents a new video message from The Islamic State: “Honor is in Jihād: A Message to the People of the Balkans”. *Jihadology* [online]. Washington: Jihadology, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/CU49yf>; KOHLMANN, ref. 2

přičemž zvláštní důraz byl kladen na Srbsko, které je na záběrech zahaleno do černé džihádistické vlajky.⁴⁰

Vyjma videí funguje na internetu také množství džihádistických webů, přičemž nejvýznamnějším jsou dlouhodobě *Zprávy z ummy*, které jsou řízeny ze strany Nedžada Balkana. Tento portál byl již opakovaně zablokován ze strany bosenských státních autorit, nicméně následně se vždy obnovil pod jinou doménou. Portál šíří propagandu tzv. Islámského státu a například otevřeně oslavuje jím spáchané masové zabíjení.⁴¹ Od listopadu 2016 je dostupné také bosenské vydání časopisu *Rumiyah*. Například ve vydání z dubna 2017 vyšel článek s názvem *Zabíjejte imámy nevěřících na Balkánu (Ubijajte imame kufra na Balkanu)*, který vyzývá k zabítí imámů bosňáckého a albánského původu, kteří jsou obviňováni z odpadlictví od islámu nebo odsuzování tzv. Islámského státu.⁴² Vyjma podobně organizované propagandy však existuje také propaganda řízená samotnými bojovníky, která se šíří především přes sociální sítě.

Podpurné a jiné aktivity

Vzhledem k vysokému počtu žen a dětí v bosňáckém kontingentu jsou důležité také podpurné aktivity, kterých se účastní nebojící. V případě žen se jedná především o šíření internetové propagandy, která má za cíl rekrutování dalších žen a dále také vykonávání specializovaných profesí (např. zdravotní sestry).⁴³ Některé ženy jsou také členkami milic na ochranu morálky, což dokazují například Almina Kurpejović a Almedina Reković z černohorského Sandžaku, které navíc dosáhly v jejich rámci vysokých funkcí.

Významný je také počet dětí, které se svými rodiči odjely na blízkovýchodní bojiště nebo se již v Sýrii či Iráku narodily. Ke konci roku 2015 se jejich počet odhadoval až na osmdesát, přičemž více než čtvrtina z nich ztratila minimálně jednoho rodiče. Menší děti jsou běžně využívány pro propagandistické účely a byla potvrzena jejich účast v dětských táborech tzv. Islámského státu. Dospívající reprodukuje role dospělých mužů a žen, přičemž chlapci už od 13-14 let podstupují vojenský výcvik a dívky se vdávají a začínají pečovat o vlastní rodiny. Vzhledem k faktu, že velká část bosňáckých bojovníků je nějakým způsobem spřízněna, však nedochází k rozdělování rodin, což prakticky způsobuje klanové uspořádání komunity.⁴⁴

⁴⁰ JOVANOVIĆ, Igor. Pro-ISIS Video Calls for Balkan Caliphate. *Balkan Insight* [online]. Belgrade: BIRN, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/mXGMQL>

⁴¹ MEJDIRI, Fatjona, Marija RISTIĆ, Denis DŽIDIĆ, Ervin QAFMOLLA, Siniša Jakov MARUŠIĆ a Natalia ZABA. Balkan Jihadi Warriors Remain Safe on the Net. *Balkan Insight* [online]. Tirana / Sarajevo / Pristina / Skopje / Belgrade: BIRN, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/mDbMpB>

⁴² HALIMOVIĆ, Dženana. Bosanski islam na udaru militantata. *Radio Slobodna Evropa* [online]. Sarajevo: Radio Free Europe / Radio Liberty, 2017 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/e5vmz6>

⁴³ MIETZ, Eric. What About the Women?: Understanding and Addressing the Problem of ISIS Female Recruitment in the Western Balkans. *Bezbednost* [online]. Belgrade: Belgrade Centre for Security Policy, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/LLodXJ>

⁴⁴ HUSEINOVIĆ, ref. 8

NÁVRAT DO VLASTI

Aktivity po návratu z bojiště

Určitá část bojovníků či jejich rodin se z jistých důvodů vrací zpět z blízkovýchodních bojišť do původní vlasti. Zatímco někteří prožijí v Sýrii či Iráku deziluzi, tak část se vrací z důvodu, aby páchala násilné skutky proti domácím cílům nebo kvůli rekrutování dalších bojovníků. Z celkového počtu 330 občanů Bosny a Hercegoviny, kteří odjeli na blízkovýchodní bojiště, se vrátilo okolo padesáti z nich, což představuje přibližně 15,5 % vysokou návratnost.⁴⁵ V případě Srbska a Černé Hory neexistuje ucelený odhad o počtu navrátilců, nicméně vzhledem k blízkým vazbám na bosenské džihádisty lze předpokládat podobné procento návratů.

Většina navrátilců obvykle čelí soudnímu procesu, přičemž jsou obviněni z účasti v zahraničním konfliktu či terorismu. V případě následného uvěznění sice dochází k dočasné eliminaci menší skupiny džihádistů, nicméně hnutí jako celek je díky rozsáhlé síti podpory schopné fungovat nadále. Navíc vyvstává problematika možnosti vězeňské radikalizace, neboť žádný z balkánských států není připraven na koncentraci vyššího počtu radikálů ve vězení, přičemž neexistují mechanismy prevence. Již v minulosti se prokázalo, že balkánská vězení mohou fungovat jako vhodné radikalizační prostředí, aniž by vůbec došlo k předchozí cestě na blízkovýchodní bojiště. To dokazuje případ Nedžada Bulice, který byl odsouzen ještě před vypuknutím syrské občanské války za plánování útoku na fotbalový stadion v Novém Pazaru. Vzhledem k jeho znalosti arabštiny se stal imámem ve vězení v Niši, kde se svými kázání pokoušel radikalizovat spoluvězně. Po propuštění v roce 2015 se neúspěšně pokusil o odjezd na blízkovýchodní bojiště.⁴⁶ O radikalizaci spoluvězňů by se mohl pokoušet také Mevlid Jašarević, který si v současnosti odpykává trest ve věznici v Zenici za útok na americké velvyslanectví v Sarajevu. Dané příklady dokazují, že balkánská vězení jsou již v současnosti problematická, přičemž umístění navrátilců ze zahraničních bojišť mezi běžné vězně by pravděpodobně spustilo nový proces radikalizace. V tomto případě by tak opětovně došlo k zacílení sociálně vyloučených osob ze strany radikálů.

Část navrátilců by se mohla pokusit dostat zpět do vlasti bez vědomí státních autorit a následně se pokusit o útoky na území Bosny a Hercegoviny, Srbska či Černé Hory. Dosud však nebylo zaznamenáno, že by v jakékoliv z těchto zemí působili operativci džihádistických organizací. Spíše se předpokládá, že především Bosna a Hercegovina se svými uzavřenými salafistickými komunitami by mohla fungovat jako bezpečné útočiště pro navrátilce a následné plánování dalších aktivit.

Avšak někteří navrátilci se vrací z důvodu, že na bojišti prožili deziluzi, která přispěla k jejich deradikalizaci. Ta nemusí nutně znamenat odklon od salafismu k tradiční formě bosňáckého islámu, nýbrž například odklon od násilného pojetí islámu k jeho konzervativním nenásilným formám. Podobně deradikalizované osoby mohou následně představovat příklad (*counter-narrative*), který poslouží jako prevence dalších odjezdů.

⁴⁵ KOHLMANN, ref. 2

⁴⁶ Teroristi sa Ninaje: Beograd oslobađa izdržavanje kazne grupu vehabija koji su osuđeni za niz terorističkih djela. *The Bosnia Times* [online]. Sarajevo: The Bosnia Times, 2015 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/cCKsdZ>

Aktivity státních autorit

Vzhledem k procentuálně vysokému počtu odjezdů zahájily balkánské státy rozsáhlé protiteroristické aktivity, které se skládají nejenom ze zahájení soudních procesů s navrátilci či domácími radikály, nýbrž také novelizace protiteroristické legislativy, spuštění nových prevenčních programů či navázání užší spolupráce s nevládními organizacemi a oficiálními islámskými autoritami.

Bosna a Hercegovina jako většinově muslimská země zaznamenala vyšší počet odjezdů než Srbsko a Černá Hora, tudíž jsou její protiteroristické aktivity komplexnější. Z hlediska novelizace legislativy byl upraven původní zákon z roku 2003, přičemž nově je kriminalizována účast v zahraničních vojenských, polovojenských či policejních formacích, kdy minimálním trestem jsou tři roky vězení. Osobám podněcujícím k terorismu hrozí tresty mezi třemi měsíci až třemi lety. Soudní procesy pak probíhají především s navrátilci z bojišť nebo případně rekrutujícími osobami. V tomto ohledu je zásadní především proces s Huseinem Bosničem, který byl za podněcování k terorismu a rekrutování bojovníků odsouzen k sedmiletému trestu.⁴⁷ Speciální policejní útvar SIPA taktéž provádí protiteroristickou *Operaci Damašek* a od útoku ve Zvorniku v dubnu 2015 probíhá také *Operace Ruben*, kterou provádějí autority Republiky srbské.

Protiteroristické zákony přijaly taktéž Srbsko a Černá Hora, přičemž na jejich základě probíhají procesy s navrátilci z bojiště či v nepřítomnosti obviněných. V případě Srbska se jedná především o vedoucí představitele *mesdžidu* Furkan, naopak v Černé Hoře jsou souzeni převážně neorganizovaní jednotlivci.⁴⁸ Černá Hora však usiluje o vytvoření účinné prevence, kdy začaly operovat jednotky zaměřené na potírání radikalizace a řešení extremistického obsahu na internetu. Taktéž bylo potvrzeno, že dochází k preventivnímu sledování radikálů a jejich příbuzných z Plavu, Gusinje, Rožaje a Bijelo Polje.⁴⁹

ZÁVĚR

Předložený text se věnoval působení Bosňáků v současném džihádistickém hnutí, jež bylo analyzováno ve třech dimenzích, kdy první dimenzí je domácí působení, druhou dimenzí jsou samotné aktivity na blízkovýchodních bojištích a třetí případný návrat do vlasti.

Z hlediska domácího působení lze vysledovat kořeny současného džihádistického hnutí v bosňáckém prostoru do počátku 90. let 20. století, kdy probíhala válka v Bosně a Hercegovině, jež se účastnili zahraniční dobrovolníci se silnými vazbami na salafismus. Po skončení války začalo budování salafistické infrastruktury, která se do současnosti etablovala v podobě uzavřených venkovských komunit, salafistických buněk ve velkých městech a místních skupin pod vedením radikálních kazatelů. Takto vybudované zázemí v kombinaci se všeobecně špatnými socioekonomickými podmínkami a apelem na vedení džihádu po započetí syrské občanské války zapříčinilo odchod významného počtu osob

⁴⁷ DŽIDIĆ, Denis a Amer JAHIĆ. Bosnia 'Failing to Share Terror Threat Intelligence'. *Balkan Insight* [online]. Sarajevo: BIRN, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/zLvzHd>

⁴⁸ RISTIĆ, Marija, Zoran MAKSIMOVIĆ a Saša DRAGOJLO. Jihadists 'Target Young, Marginalised Serbian Muslims'. *Balkan Insight* [online]. Belgrade / Novi Pazar / Smederevo: BIRN, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/Wn6HPw>

⁴⁹ TOMOVIĆ, Dušica. Montenegro Security Services on ISIS Alert. *Balkan Insight* [online]. Podgorica: BIRN, 2016 [cit. 2017-11-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/ZSK13g>

z Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory na blízkovýchodní bojiště. Významnou roli sehrála taktéž početná bosňácká diaspora, kdy se především radikální kazatelé v Rakousku projeví jako významný prvek v celkové organizaci bosňáckého džihádistického hnutí. Specifickou roli sehrály také v textu zmíněné komunity ve Spojených státech amerických, Austrálii, Dánsku, Chorvatsku a Kosovu.

Část radikalizovaných odešla v období let 2012-2017 na blízkovýchodní bojiště, přičemž se na území Sýrie a Iráku účastní především bojových a propagandistických aktivit v řadách tzv. Islámského státu a okrajově též Fronty an-Nusrá. Přestože většina bosňáckých bojovníků působí v pozici řadových bojovníků, objevily se případy participace některých z nich v širším velení džihádistických skupin. Výraznou aktivitou na blízkovýchodních bojištích se stalo také šíření propagandy, která je v daném případě zaměřena na balkánské bojovníky. Skrze oficiální kanály džihádistických organizací, webové stránky nebo sociální sítě dochází k podněcování útoků proti domácím i zahraničním cílům, přičemž je zvláštní pozornost věnována útokům proti sekulárním muslimům nebo představitelům islámských společenství. Vzhledem ke značnému podílu žen a dětí v bosňáckém kontingentu jsou důležité také podpůrné aktivity, které zajišťují každodenní chod džihádistických organizací.

Poslední dimenzí je návrat do vlasti, kterého se však účastní pouze někteří bosňáčtí bojovníci. Zatímco část se vrací z důvodu pokračování v násilných či radikálních aktivitách, tak určitý počet osob taktéž prožije deziluzi a následně se deradikalizuje. Z hlediska návratu a konání státních autorit se výrazným prvkem stávají soudní procesy s navrátilci, přičemž jako značné riziko lze vyhodnotit možnost následné vězeňské radikalizace. Vzhledem k vysokému počtu odjezdů na blízkovýchodní bojiště došlo také k novelizaci protiteroristické legislativy a spuštění speciálních operací ze strany státních autorit Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory.

Přestože bosňáčtí bojovníci nejsou v absolutních číslech největším kontingentem zahraničních bojovníků v rámci blízkovýchodních džihádistických organizací, tak představují dlouhodobě etablovanou skupinu, která se může opírat o kvalitně organizovanou síť podpory v Bosně a Hercegovině, Sandžaku a některých západních státech. Tento fakt může znamenat, že právě bosňácký prostor by se mohl v budoucnosti stát bezpečným útočištěm džihádistů při jejich případných útocích na západní cíle, čímž by ještě více byla narušena jeho už tak křehká bezpečnostní situace.